

Dualni sistem

Zgodba, ki jo je treba nadaljevati

✍ Jurij Šink

Dualni sistem kombinira vajeništvo (praktično delo) v podjetju in poklicno izobraževanje v šoli (teoretični del). Sistem je najbolj uveljavljen v Evropi, predvsem v Nemčiji in Avstriji, počasi pa ga uvajajo tudi v azijskih državah, kjer izstopata Indija in Kitajska. V Sloveniji smo v dualni sistem prvo generacijo vpisali v šolskem letu 1997/1998, zadnje v šolskem letu 2006/2007, leta 2010/2011 pa so se še zadnjič izvajali zaključni izpiti po tem sistemu. Od takrat tega sistema uradno v državi ne izvajamo več.

Izkušnje v tujini

Prepričan sem, da je sistem dualnega izobraževanja za našo državo pomemben, zato je treba razmisliti o čimprejšnji vnovični uvedbi. Da dobri nameni tlakujejo pot v pekel, je verjetno tudi razlog ukinitve tega sistema pri nas. Zgledovanje po preizkušenem sistemu v Nemčiji je sicer dobro, vendar v Slovenijo ne moremo prenesti popolne kopije nečesa. Tudi večje države so poskušale uvajati nemški model dualnega sistema v svoje izobraževanje, pa jim ni uspelo; prav tako kot številni posnemajo finski način, da bi dosegali vrhunske rezultate. Veliko je odvisno od zgodovinskega podjetniškega okolja, od razumevanja pomena vajeništva v družbi, od položaja poklicev itd. V zadnjih letih se pomen dualnega sistema povečuje na Danskem, kjer so na začetku tudi gradili na nemškem

vzoru, a so potem koncept ustrezno prenesli v svoj kulturni prostor; od leta 1990 pa je razmah doživel tudi v Franciji, predvsem na področju informacijske tehnologije.

Kaj je torej tako dobrega v nemškem (tudi avstrijskem) dualnem sistemu, da bi ga vsi želeli posnemati? V Nemčiji se lahko mladi izobražujejo v več kot 350 poklicih po dualnem sistemu, pri čemer so standardi znanja tako za praktični kot teoretični del poenoteni v vsej državi, nekatere zvezne dežele (npr. Bavarska) pa imajo še določene posebnosti. Vajeništvo se lahko izvaja v podjetju od tri do pet dni na teden, podjetje pa je odgovorno, da so dijaki vajenci zavarovani in da dobijo standardno kakovostno znanje, določeno za vsako panogo. Vajenci lahko poleg vajeništva v izbranem podjetju svoje znanje dopolnijo še v katerem drugem, da si tako razširijo znanje. Takšno dodatno usposabljanje po navadi traja od tri do štiri tedne na leto. V 'uradni' šoli pa vajenci preživijo približno 60 dni, torej 12 tednov, v blokih po teden ali dva skozi celotno šolsko leto. V drugih državah je lahko dualno izobraževanje razporejeno tudi drugače, npr. po 2,5 dneva v podjetju, 2,5 pa v šoli; ali pa teden dni v podjetju, teden dni v šoli; ali polletje v podjetju, polletje pa v šoli. To zadnje je bilo tudi najbolj uveljavljena oblika med trajanjem dualnega sistema v Sloveniji. V Nemčiji imajo sicer za izvajanje redkejših poklicev po manj lokacij v državi, tako zagotavljajo tudi kakovostnejše poučevanje, ki bi bilo ob vpisanem dijaku ali dveh onemogočeno. Vmesni izpit za večino poklicev je po večini na polovici šolanja, predvsem pa je povratna informacija dijaku vajencu, koliko je napredoval. Ta ocena se lahko upošteva tudi pri zaključnem izpitu, po navadi do 40 %, v večini primerov pa ne. Pri obeh izpi-

tih sodelujejo tudi podjetja oziroma zbornice. Že v procesu izobraževanja dijaki dobijo realen stik z delom, ki ga bodo opravljali med svojo delovno dobo. Podjetja z dijaki sklenejo učno pogodbo, če pa po koncu izobraževanja ugotovijo, da se je dijak dobro vključil v podjetje, ga lahko tudi zaposlijo. Podjetje tako praktično takoj po končanem formalnem izobraževanju dobi delavca, ki pozna delovni proces v podjetju. Zagotovo pa je najpomembnejše, da dijak dela v realnem okolju, ki ga šolska ustanova ne more zagotoviti ob še tako dobri opremljenosti.

Naše izkušnje

Pri nas je imel dualni sistem izobraževanja podobne značilnosti kot nemški. Izvajal se je na srednjih poklicnih šolah, ki trajajo 3 leta; pogoj je bila sklenjena učna pogodba med delodajalcem (obrtnikom), vajencem in njegovimi zakonitimi zastopniki; praktični del je večinoma potekal pri delodajalcu (del pa še vedno v šoli), teoretični pa v šoli; vajenec je dobival nagrado; učna doba pa se je vajencu ob izpolnjenih pogojih štela v zavarovalno dobo (12 mesecev vajeništva je pomenilo 6 mesecev zavarovalne dobe). Učno pogodbo je bilo treba registrirati pri obrtni ali gospodarski zbornici. Register učnih pogodb je vodila Obrtna zbornica Slovenije. Vajenec je tako kot v Nemčiji v drugem letniku opravljal vmesni preizkus praktične usposobljenosti pred strokovno komisijo pristojne zbornice. Vsebinska in način sta bila določena v izpitnem katalogu.

Medpodjetniški izobraževalni centri

Eden izmed razlogov, da je dualni sistem v Sloveniji, še preden je dobro

zaživel, zamrl, je tudi v uvajanju med-podjetniških izobraževalnih centrov (MIC). Njihova vloga je predvsem v razvoju, pridobivanju in promociji uporabnih znanj, povezanih s kakovostnim življenjem in vseživljenjskim učenjem ter dobrimi poslovnimi rezultati. Ustanovljeni so kot organizacijske enote večjih šolskih centrov in naj bi bili centri odličnosti in modernih tehnologij, ki povezujejo splošno, strokovno in praktično znanje. Konkretno naj bi tako ponujali znanje svojim dijakom, vendar sega njihovo poslanstvo tudi širše, običajno najprej do študentov višjih šol, potem pa tudi do zunanje javnosti (obrtniki, brezposelni ipd.), saj so zaradi sodobne opremljenosti vir znanja in stik z novimi tehnologijami. V bolj razvitih MIC-ih se ustanavljajo tudi podjetniški inkubatorji. Njihova slabost pa je v nekaterih primerih enaka kot pri izvajanju dualnega sistema. Večina sredstev za razvoj MIC-ev je prišla iz evropskih

“ Zakonsko bi bilo treba urediti, koliko ur mora dijak vajenec preživeti zunaj šole, teh ur pa bi moralo biti bistveno več, kot jih je bilo v preteklosti. ”

sredstev in želja ministrstva je bila, da se mreža MIC-ev po Sloveniji čim bolj razširi, saj ni želelo zamuditi te priložnosti. Odločitev je bila vsekakor prava, manj uspešna pa je bila odločitev, komu in zakaj 'zgraditi' MIC. Po državi je danes tako nekaj zares izjemnih primerov teh centrov in nekaj takih, kjer še ni čisto jasno, v katero smer se bodo razvijali v prihodnje in ali bodo zares samozadostni, da bodo lahko preživeli z delom na trgu. Pomembna značilnost MIC-ev je, da so odprti navzven, na trg. Odločevalci in tudi ravnatelji pa so mislili tudi, da je MIC odlična rešitev za poklicno-strokovno izobraževanje, saj bodo tako izključili zunanje izobraževanje, ker menijo, da lahko pri sebi v šolah ponudijo največ.

Težave, na katere so naleteli šole, ki so izvajale dualni sistem, so se največkrat gibale okrog usklajevanja s podjetji. Ta včasih vajencev niso hotela sprejeti, lahko tudi zaradi negativne izkušnje s katerim vajencem, obenem

Foto: Peter Prebil

pa so morala podjetja upoštevati zelo veliko predpisov, kar je povzročalo dodatno delo (ki so ga imeli nekateri mojstri za odvečno). V Nemčiji je bil v proceduri npr. celo predlog, da bi država podjetjem kot obveznost naložila, da morajo sprejeti vajenca. To se sicer ni izvedlo, ker so se potem zbornice uspele dogovoriti. Tak način bi bil seveda kontraproduktiven. Objektivna težava, ki pa se v današnjem času res lahko pojavi pri dualnem sistemu, je visoka specializiranost nekaterih podjetij. Dijaki vajenci tako ne morejo dobiti dovolj osnovnega znanja, saj jih podjetja ne ponujajo. Dejstvo je tudi, da je takih podjetij za zdaj še relativno malo, vendar pa bo treba pri uvajanju dualnega sistema v prihodnje misliti tudi na to.

Ponovna uvedba dualnega sistema?

Iti znova v dualni sistem v Sloveniji ali ne? Odgovor je jasen: vsekakor. Obdobje, v katerem smo imeli sistem že uveden, je bilo prekratko, da bi lahko zaživel v vsej polnosti. Povezava z gospodarstvom pa bo vedno bolj mogoča le s čim zgodnejšim stikom dijaka z realnim okoljem. Po končanem šolanju bo tak dijak lahko nemudoma nadaljeval delo v svoji panogi, ne da bi potreboval dodatne mesece usposabljanja, ki pomenijo dodatne stroške tako za podjetje kot za dijaka. Za to pa so potrebne tudi spremembe; ne samo zakonodaje, ki je sicer prvi korak k vnovični vpeljavi sistema. Najpomembnejši spremembi sta dve: prva je, da si morajo

odločevalci in tudi ravnatelji, ki delujejo pogosto le v interesu svoje šole, priznati, da Slovenija nima neskončno veliko človeških niti finančnih virov. Šole, ki bodo v dualnem programu imele vpisanega le enega dijaka, država ne bo mogla financirati. Ne bo mogla financirati ne učiteljev ne drage opreme. Ključno je povezovanje znotraj države in ustvarjanje edinih odlično opremljenih centrov za izobraževanje poklicev, ki so redki. Slovenija

je preprejena z dijaškimi domovi, ki so zasedeni manj kot 50 %, zato bi s smiselno organizirano mrežo krepili tudi vlogo teh domov. Druga sprememba je zakonska. Vsak dijak vajenec bi moral čim več praktičnega izobraževanja opraviti pri obrtniku, v podjetju. Šole v skrbi za ohranjanje zaposlenih število ur v največji možni meri najprej razdelijo med svoje zaposlene učitelje znotraj šole. Ure, namenjene izobraževanju zunaj (torej ne pri učiteljih), zmanjšajo do najmanjše možne mere. S stališča posameznega učitelja je to razumljivo, ni pa sprejemljivo s stališča tega, kar želimo kot družba. Naš cilj je dobiti na trg dela maksimalno usposobljenega, samozavestnega in odločnega zaposlenega. Prav v tem je tudi dvojni problem MIC-ev: istočasno so odličen vir znanja, a obenem tudi potuha in način, kako zadrževati dijake v šoli. Zakonsko bi bilo treba urediti, koliko ur mora dijak vajenec preživeti zunaj šole, teh ur pa bi moralo biti bistveno več, kot jih je bilo v preteklosti. Pomembnost socialne kompetence, stikov z realnim svetom je tisto, kar šole prepuščajo času po končanem uradnem izobraževanju. Tudi šole bodo morale prevzeti polno odgovornost za kadre, ki jih izobražujejo. Gospodarski preboj se začneja s podjetništvom in inovativnostjo. Šole ponujajo dober teoretični temelj, vendar morajo priznati, da določenih praktičnih znanj ne bodo mogle nikoli ponujati v takšni meri, kot to lahko storijo obrtniki in podjetja v vsakem trenutku. Moč, da besede preidejo v dejanja, pa imajo tisti, ki sprejemajo ustrezno zakonodajo. ■